

גלובליזציה, כלכלה ופיתוח.

הגדרת הגלובליזציה: תהליך אשר באמצעותו מתקיים מעבר של סחורות, שירותים, הון, מידע ואנשים ממקום למקום כמעט ללא התחשבות בגבולות מדיניים.

הגורמים להתפתחות הגלובליזציה:

1. התפתחות טכנולוגית בתחבורה ובתקשורת.

המהפכה הטכנולוגית שינתה את משמעותם של המושגים "זמן" ו"מרחק". המרחק הפיזי בין 2 מקומות נשאר כשהיה, אך הזמן שלוקח כדי לעבור אותו מתקצר.

אמצעי התחבורה בים ביבשה ובאוויר: שוכללו והשימוש בהם הוזל מאד. בים: האוניות המתמחות השונות (ובכללן אונית המכולה המעבירות את הסחורה ביחידות אריזה גדולות) והרציפים המתמחים בנמלים, הוזילו וייעלו את התחבורה הימית. ביבשה: יותר אנשים משתמשים כיום ברכבת המהירה, ויותר חברות משתמשות במשאיות הארוכות המייעלות את הובלת הסחורה. באוויר: הוזלו מאד מחירי הטיסה ויותר אנשים משתמשים בה.

אמצעי התקשורת: הרדיו, הטלוויזיה ובמיוחד האינטרנט, מספקים מידע ויזואלי עדכני זול בזמן אמת לכל רחבי העולם. כך נחשפים אנשים לתכנים משותפים, למגוון צורות חיים, לאפשרויות תעסוקה ותיירות. כל זה יוצר תהליכים גלובליים של האחדה תרבותית, הגירה וסחר עולמי. הם מאפשרים את קיומן של החברות הרב לאומיות ואת התעצמותן של ערי העולם.

2. התפתחויות פוליטיות וכלכליות:

א. סיום המלחמה הקרה. ב. נפילת בריה"מ. ג. ארה"ב נותרת מעצמה יחידה. ד. הקמת השוק האירופי. האירופים והאמריקאים מובילים את התפישה הכלכלית הקפיטליסטית התומכת בשוק חופשי – המנוהל ע"י כוחות השוק, בצמצום המעורבות של המדינה במשק – ע"י הפרטה, ובמתן אפשרות לזרימת הון חופשית ממדינה למדינה. כיום יותר ויותר מדינות בעולם מאמצות את התפיסה הכלכלית הזו, וכך הגלובליזציה התפשטת בעולם.

מאפייני הגלובליזציה:

1. התרחבות הסחר העולמי.

הסחר העולמי כולל יצוא ויבוא של סחורות שירותים וכספים בין מדינות העולם בהתאם לכללים בין לאומיים וגם מקומיים של המדינות השונות. הקף הסחר העולמי הולך ומתרחב מדי שנה בקצב מואץ. הוא העלה את

רמת החיים בעולם אך גם יצר תלות כלכלית בין המדינות בעולם. הבסיס לסחר העולמי הוא היתרון היחסי שיש לכל מדינה בשל המשאבים הטבעיים והאנושיים שבה. כל מדינה שיש בה משאב יכולה להתמחות ולייצר מוצרים מסוימים בעילות גבוהה יותר ובזול יותר, לייצא אותם ולהרוויח יותר. (מדינות מתפתחות המסתמכות על יתרון יחסי במוצר אחד, נחשפות לסיכון כלכלי כתוצאה מפגעי מזג אויר או תנודות בביקוש העולמי. דוגמא: קקאו וקפה בחוף השנהב או נפט באירן) בשנים האחרונות רווחת תיאוריית הסחר החדשה הטוענת כי רוב היקפו של הסחר העולמי מתנהל בין מדינות שרמת הפיתוח שלהן דומה. הן יוצרות יתרון יחסי במוצרים דומים וסוחרות זו עם זו במוצרים אלו.

2. הפעילות הכלכלית מרוכזת בידי חברות רב לאומיות.

בעידן הגלובליזציה, חלק גדול מן הפעילות הכלכלית בעולם מנוהל ע"י חברות רב לאומיות. לכל חברה כזו מספר מפעלים במדינות שונות בעולם והם ממוקמים ומתניידים לפי כדאיות כלכלית: ההנהלות ומרכזי המו"פ (מחקר ופיתוח), ממוקמים במדינות המפותחות ואילו מפעלי הייצור וההרכבה במדינות מתפתחות. בחירת מיקום המפעלים תלויה: א, ביציבות הפוליטית והכלכלית של המדינה. ב, ברמת התשתיות. ג, באיכות כוח האדם. ד. בכוחם של האיגודים המקצועיים. ה. בתקנים נמוכים של איכות הסביבה. יתרונות החברה הרב לאומית: א. מאגר גדול של מידע עדכני על מוצרים נדרשים, שווקים וכוח עבודה. ב. יתרון לגודל- הן ארגון גדול ועליותיהן נמוכות יותר.

מדינות מעוניינות שחברות רב לאומיות תגענה אליהן כי: א, הן מעודדות פיתוח תשתיות תעשייה ושירותים. ב. מעודדות את המסחר. ג. מספקות מקומות עבודה. ד. מייצרות "אפקט מכפיל": כשהן פותחות מפעל, מתמקמים לידו שירותים נילווים כגון: שרותי הסעת עובדים, שרותי הסעדה, גינון וכד'. (דוגמאות- איקאה בנתניה ואינטל בקרית גת).

3. הגירה.

בעולם הגלובלי אנשים מהגרים ממקום למקום במטרה להיטיב את חייהם. יש הגירה חיצונית: ממדינות מתפתחות למפותחות. בד"כ מהגרי עבודה המבקשים לפרוץ את מעגל העוני. יש הגירה פנימית: מן האזורים הכפריים אל הערים. בכלל זה יש "הגירה לצמיתות" ו"הגירה סיבובית" – לזמן מוגבל.

4. התפתחות ערים גלובליות.

בעידן הגלובלי מתפתחות ערים גלובליות(ערי עולם)המהוות מוקד לפעילות כלכלית עולמית.נמצאות בהן ההנהלות של החברות הרב לאומיות, הנהלות הבנקים הגדולים, הבורסות החשובות, נציגויות של ארגוני הסחר, שירותים נילווים ברמה עולמית: של עו"ד רו"ח אנשי ביטוח שיווק ופרסום.

5. האחדה תרבותית.

התפתחות אמצעי התקשורת והתחבורה מאיצים העברה של רעיונות, מנהגים, ידע וסגנונות חיים.כך נוצרת תרבות עולמית אחידה בתחומי המוזיקה, האופנה, האדריכלות, האוכל ועוד. המאפיינים הבולטים ביותר הם א, האמריקניזציה: אימוץ המאפיינים התרבותיים הנהוגים בארה"ב, תוך כדי איבוד המאפיינים הייחודיים של האוכלוסיות השונות. ב. התפשטות תרבות הצריכה.

גלובליזציה במדינות המתפתחות:

השפעות חיוביות	השפעות שליליות
<p>1. צמיחה כלכלית ועלייה ברמת החיים. כניסת הון זר, מגדילה את הכנסות המדינה מיצוא, המדינה משפרת את המערכת הפיננסית, את התחבורה, התקשורת, השירותים, החינוך וההשכלה. במקביל הכנסת התושבים גדלה ולכן גם הצריכה. סה"כ: עלייה ברמת החיים.</p> <p>2. צמיחת מוקדי תעסוקה חדשים ופיתוח אזורים נחשלים. החברות הרב לאומיות בונות מפעלים ומפתחות אזורי תעשייה חדשים במדינות המתפתחות.חלק מהמפעלים נבנים בערים הגדולות – בגלעין, חלק בערי הנמל וחלק באזורי שוליים ליד מחצבים, יערות ואתרי תיירות.כך מייצרים מוקדי תעסוקה אלו עבודה מצמצמים את האבטלה מעודדים את פיתוח התעשייה והתשתיות.</p> <p>3. תמורות במגזרי התעסוקה. על מנת להשתלב בכלכלה העולמית מכשירות המינות המתפתחות את עובדיהן לעבודות בכל הדרגים בשוק הבינלאומי. כמו כן מתעצמת העסקת נשים.</p> <p>4. שנוי הדרגתי במגזר התעשייה. עם העלייה ברמת החיים, יותר ויותר מדינות מתפתחות עוברות מתעשייה מסורתית לתעשייה מורכבת ורווחית יותר.</p>	<p>1. ניצול עובדים. הצמיחה והתחרות מאלצת את בעלי ההון להוזיל את מוצריהם. ההוזלה נעשית על גבם של העובדים המנוצלים בצורה מחפירה, בשכר זעום וללא תנאי סוציאליים מינימליים. זוהי "עבודת מודרנית".</p> <p>2. חוסר אחידות בשיפור רמת החיים. אזורים שהם מוקדי תעסוקה – מתחזקים, מהגרת אליהם אוכל משכילה וחזקה וכך נוצר פער בין מרכזים כלכליים לבין אזורי שוליים. כמו כן מתפתחים ענפי עבודה חדשים ומקצועות מסורתיים נדחקים ונעשים מיותרים.</p> <p>3. היעלמות מאפייני תרבות מקומית. בהשפעת התקשורת, מאמצות המינות המתפתחות את מאפייני התרבות המערביים וכך הולכות ונעלמות תרבויות מקומיות.</p> <p>4. פגיעה באיכות הסביבה. המדינות המתפתחות מסכימות לייצר בשטחן מוצרים מזהמים, כדי לספק לתושביהן עבודה ולעודד את הצמיחה הכלכלית. הן לא אוכפות תקנות של איכות הסביבה וגם מאפשרות להטמין בשטחן פסולת רעילה שמקורה במדינות המפותחות.</p>

גלובליזציה במדינות המפותחות:

השפעות חיוביות.	השפעות שליליות.
<p>1. התפתחות אזורי תעשייה חדשים. התפתחות מרכזי עבודה חדשים המדגישים את מרכזיותה של תעשיית ההייטק, דוגמת עמק הסיליקון בקליפורניה.</p> <p>2. התפתחות מגזרי הכלכלה הרביעוני והחמישוני. בהתאם לכך, התפתחות דפוסי עבודה חדשים, כגון עבודה מן הבית ונסיעות עסקים ברחבי העולם. יצירת שוק עבודה בינלאומי לעובדים מומחים שעוברים ממדינה למדינה בהתאם לביקוש.</p> <p>3. שיפור באיכות הסביבה. צמצום מספר המפעלים המזהמים והחמרת התקנות באשר לרמת הזיהום המותרת. (הדבר התאפשר עם העברת המפעלים המזהמים למדינות המתפתחות).</p>	<p>1. מהגרי עבודה והגירה בלתי חוקית. במפותחות-חסר כוח אדם לעבודות פשוטות בשכר נמוך. את החוסר הזה ממלאים מהגרי עבודה ממדינות מתפתחות. ואולם זרם ההגירה הוא גדול ויוצר קשיים: במתפתחות: בריחת מוחות- כוח עבודה שיכול היה להניע את המשק שלהן – עוזב. במפותחות: פגיעה בשכבות החלשות המקומיות, יוצרת מתיחות אתנית ובין גזעית. לפיכך החליטו להגביל את ההגירה, אך נוצרה הגירה בלתי חוקית.</p> <p>2. פגיעה בתעשייה המקומית - נטישת ענפי תעשייה מסורתיים ואזורי תעשייה ותיקים. בגלל הגלובליזציה, מעבירים יזמים מקומיים את מפעליהם למדינות מתפתחות, שם עלויות הייצור, הנדל"ן והמיסוי - זולות יותר והחקיקה הסביבתית לא מכבידה... התוצאה: הרווח של היזמים עולה אך פרנסת העובדים המקומיים נפגעת. המפעלים נסגרים, הפועלים מובטלים ואזורי התעשייה הותיקים מתנוונים. על רקע זה בולט הפער שנוצר בין אזורים אלה, לאזורי כלכלת ההי-טק החדשים המתפתחים והעשירים.</p>

לדילמה: האם תהליכי גלובליזציה מנציחים את התלות של המדינות

המתפתחות במדינות המפותחות? יש שתי תשובות:

תשובה א': כן.

תהליכי הגלובליזציה מאפשרים למדינות המפותחות לשלוט בכלכלת המדינות המתפתחות באמצעות החברות הרב לאומיות.

על פי "תאוריית התלות" המדינות המפותחות הן "הגלעין" של העולם והמתפתחות הן "השוליים". מדינות הגלעין ניצלו בעבר (בתקופה הקולוניאלית),

ועדיין מנצלות כיום (בתקופה הניאו קולוניאלית) את כוח העבודה הזול ואת משאבי הטבע של מדינות השוליים. וזוהי הסיבה לאי השוויון הכלכלי בין

המדינות המפותחות למתפתחות.

מדינות השוליים, שלא הצליחו לשפר את כלכלתן מאז עצמאותן, תלויות כיום

בהחלטות המתקבלות בארגונים המשתייכים למדינות הגלעין כגון "הבנק

העולמי" ו"קרן המטבע הבין לאומית". ארגונים אלו מושיטים סיוע כלכלי

למדינות השוליים באמצעות החברות הרב לאומיות, אשר מקימות שם מפעלי

פיתוח (בד"כ מפעלי תעשייה וחוות ענק חקלאיות). בתוך כך, הן משתלטות על

כל מערך הייצור ועל כלכלת המדינות המתפתחות ומכתיבות את תהליכי

הפיתוח בהתאם לאינטרסים שלהן.

זהו ה"ניאו קולוניאליזם" שבאמצעותו א. מנצלות החברות הרב לאומיות את כוח העבודה הזול במתפתחות, ב. פוגעות בזכויות העובדים, ג. משתלטות על השווקים המקומיים ד. פוגעות באיכות הסביבה במדינות המתפתחות. לכאורה, שוב נוצרת תלות כלכלית של המדינות המתפתחות במדינות המפותחות, למעשה זוהי תלות בכל תחומי החיים: כלכלית מדינית וצבאית.

תשובה ב': לא.

יש הטוענים, כי השלב הנ"ל הוא שלב ביניים הכרחי בדרך לעצמאות כלכלית של המדינות המתפתחות. עם העלייה ברמת הפיתוח שלהן (ראה - השפעות חיוביות של תהליכי הגלובליזציה במדינות המתפתחות) הן יעברו את השלב של התלות, ישתחררו מאחיזתן של החברות הרב לאומיות ומצב העובדים ישתפר ורמת ההכנסה תגדל. לדוגמא: קוריאה והודו.

4

טענות התנועה המתנגדת לגלובליזציה:

השינויים המתחוללים בעקבות הגלובליזציה גרמו גם להקמת ארגונים המתנגדים להשלכותיה השליליות. הם טוענים:

1. פגיעה בדמוקרטיה ובמדינה כגוף פוליטי.

בגלל התחזקות החברות הרב לאומיות ובגלל תהליכי ההפרטה, המדינה - כריבון כלכלי ופוליטי נחלשת. רבים חשים שיכולתם להשפיע על אורח החיים שלהם קטנה ולכן יש פגיעה בדמוקרטיה. הם דורשים שהמוסדות הבינלאומיים יפעלו בדרכים שקופות ודמוקרטיות ויקדמו תהליכים חברתיים שיתאימו לרצון הכלל ולא רק לרצון של האליטות.

2. פגיעה בכוח העבודה.

התנועה נגד הגלובליזציה נאבקת למען פיקוח על תנאי העסקת העובדים ושמירה על זכויותיהם הסוציאליות הן במדינות המפותחות והן במתפתחות.

3. פגיעה בסביבה.

יש לחייב את התאגידים להפחית את פליטת גזי החממה במפעליהם שבמדינות המתפתחות ולצמצם את כריתת היערות.

4. פגיעה בייצור ובעסקים מקומיים.

יש למנוע השתלטות החברות הרב לאומיות על השווקים המקומיים ולאפשר גם ייצור מוצרים מתוצרת מקומית.

5. חלוקת המשאבים אינה צודקת.

הגלובליזציה מיטיבה עם המינות העשירות בלבד. יש להגביר את השוויון והצדק בחלוקת המשאבים העולמיים.

שאלות אפשריות:

1. פרט שתי השפעות חיוביות ושתי השפעות שליליות של הגלובליזציה במדינות המתפתחות.
2. פרט שתי השפעות חיוביות ושתי השפעות שליליות של הגלובליזציה במדינות המפותחות.
3. פרט שלוש דילמות העומדות בפני הממשלות במדינות המפותחות, בקשר לעובדים הזרים.
4. פרט לפחות שלוש מטענות התנועה נגד הגלובליזציה. פרט לפחות שלושה טיעונים בעד גלובליזציה.
5. החברות הרב לאומיות: מדוע מעוניינות החברות הנ"ל לפתוח מפעלים במדינות המתפתחות? ומדוע מעוניינות המדינות המתפתחות שחברות רב לאומיות תבואנה לפעול בשטחן? מהן ההשפעות השליליות של פעילות החברות הנ"ל על המדינות המתפתחות.
6. מהו "מודל התלות" וכיצד הוא משפיע על המדינות המפותחות והמתפתחות?